

ТДАТУ

Таврійський державний
агротехнологічний університет
імені Дмитра Моторного

НАУКОВА
БІБЛІОТЕКА

СВІТ МИСТЕЦТВА ГЕОРГІЯ НАРБУТА

тематична бесіда
з мультимедійним супроводом

**Таврійський державний агротехнологічний
університет імені Дмитра Моторного**

Наукова бібліотека

СВІТ МИСТЕЦТВА ГЕОРГІЯ НАРБУТА

тематична бесіда з мультимедійним супроводом

Запоріжжя – 2025

УДК

Укладачі: Н. Г. Ломейко

Світ мистецтва Георгія Нарбута: тематична бесіда з
мультимедійним супроводом / ТДАТУ : наукова бібліотека;
уклад.: Н. Г. Ломейко, О. М. Білоцька; відп. за вип. Н. Г.
Ломейко. – Запоріжжя, 2025. – 25 с.

*«Він був українцем не тільки по крові, мові,
переконанням, українською стихією насичені всі
його твори, і формальне джерело його генія б'є
незмінно з рідного чорнозему Чернігівщини».*

Федір Ернст

Ви знаєте, ми ніколи не дізнаємося ім'я дизайнера Київської Русі, який зробив для князя Володимира дизайн першою срібної гривні. Але ми знаємо ім'я людини, яка причетна до створення перших українських грошей з новітньої історії України.

Його кликали Георгій Нарбут і він був нащадком знатного козацького роду Мусія Нарбута. «Нарбутяка» – так, на запорізький манер називав себе Нарбут. Модний і затребуваний оформлювач книг і журналів початку ХХ століття. За право працювати з ним змагалися десятки видавництв.

Художник-графік, автор перших державних грошових знаків і проекту герба Української держави. Один із засновників Української академії мистецтв.

Георгій Нарбут Народився 9 березня 1886 року на хуторі Нарбутівка Глухівського повіту, Чернігівської губернії (нині – Сумська область). Перші 10 років свого життя Георгій Нарбут провів на хуторі майже не виїжджаючи за межі губернії і це склало значний вплив на його творчість.

Крім багатства народної культури, його зачаровував казковий світ природи, розмаїтість трав і комах. Натхненний цією красою, хлопчик прагнув власноруч відтворити побачене. За браком фарб і олівців він робив витинанки та наклеював їх тістом.

Батько, Іван Якович, був високо освіченою людиною – закінчив фізико-математичний факультет Київського університету. Мати, Неоніла Миколаївна Махнович, донька священника. У сім'ї росло семеро дітей, п'ятеро синів і дві дочки.

У віці 10 років батько відає Георгія і його брата Володимира у Глухівську гімназію, де вони навчалися вдвох .

«Тиха, сонна, без всяких культурних потреб було життя у Глухові. Навіть якихось гуртків не було, – згадував Нарбут. – Одна-дві вистави акторів-аматорів, одна-дві вечірки – ось і всі розваги тодішньої глухівської молоді»

Головним джерелом знань була Глухівська публічна бібліотека. Бібліотека виписувала столичні ілюстровані журнали, в тому числі особливо привабив увагу Нарбута журнал *«Мир искусства»*.

Його видавали на крейдованому папері кращі живописці і графіки Російської імперії. Надихнувшись ілюстраціями цього видання, Георгій разом з молодшим братом Володимиром вирішили відправиться до Петербургу.

Незважаючи на категоричні заперечення батька, Георгій разом зі своїм братом Володимиром – майбутнім відомим поетом – вступають до Петербурзького університету на факультет східних мов, бо туди був найменший конкурс.

У Петербурзі він жив і навчався близько 10 років. А грандіозним успіхом і предметом заздрощів графіків того часу, які жили у Петербурзі було те, що він жив у квартирі дуже відомого російського художника-графіка Білібіна.

«Нарбут – оргомнейших, прямо необъятных размеров талант. Я считаю его самым выдающимся, самым величайшим из русских графиков», - казав Білібін.

Опанувавши життя у Петербурзі, Нарбут став помітною особистістю і відрізнявся своїм стилем. Він епатував оточуючих костюмами в стилі 1820-х років, які замовляв за власними ескізами. Художник відпускав бакенбарди та начісував на висках волосся.

Засвоївши уроки І. Білібіна й М. Рериха, студії в майстерні Є. Званцевої, у мюнхенській школі Голлоші та німецького графіка Еміля Преторіуса, Георгій Нарбут піднісся своїми роботами над рівнем багатьох графічних шедеврів *«срібного десятиліття»*.

На власні очі в музеях столиці Баварії знайомиться з творчістю Альбрехта Дюрера. Художника все більше захоплює стиль Ампір, геральдика та українська старовина.

Застосувавши силуетну манеру, він виконав майстерно, позначені тонким гумором, обкладинки і малюнки до казок Г. К. Андерсена *«Соловейко»* та *«Олов'яний солдатик»*.

Проілюстрував байки Івана Крилова.

Криловські книжки Нарбута стали визначним явищем не тільки у всеросійському, а й у світовому масштабі.

Втім, не забував він і про своє коріння. Якраз тоді на своєму гербі Нарбут написав *«Мазепинец, полку Черниговского, Глуховской сотни, старшинский сын и гербов и эмблем живописец»*.

І це був 1912 рік, коли ім'я опального гетьмана було заборонено.

Двічі на рік, влітку і на Різдвяні свята, приїздив в Україну, відвідував рідну Нарбутівку. Записував там народні пісні, прислів'я. Мандрував старовинними містами, оглядав маєтки й монастирі.

Великий творчий інтерес викликав у митця музей українських старожитностей

Василя Тарновського у Чернігові. Нарбут був у захопленні від усього, побаченого тут – перейнявся козацькими звичаями, гумором, мистецтвом.

Пошив собі козацького жупана старовинного крою і вдягав його на веселих вечірках, копіюючи козака.

Головною у творчості митця у 1917 р. була робота над графічною серією «Українська абетка», що стала найвищим злетом його обдарування. У малюнках до абетки виявилось властиве натурі художника поєднання фантастики, поетичності й гумору.

На жаль, цю роботу не було завершено, але й те, що Георгій Нарбут встиг зробити, було справжнім шедевром.

Події, пов'язані з поваленням самодержавства у Росії, схвилювали Георгія Нарбута. Вже тоді він мріє про самостійність України і визначається з переїздом на батьківщину.

Тож рік 1917, м. Київ. На запрошення Михайла Грушевського він приїхав у Київ. Нарбут чітко уявляв, що молода держава повинна мати свою репрезентацію – герб, банкноти, поштові марки.

Наприкінці 1917 р. у Києві було засновано Українську академію мистецтв, а Георгія Нарбута обрано професором – керівником графічної майстерні. Георгій Іванович жив проблемами Академії, займаючись усім – від створення печатки до вирішення фінансових питань. У 1919 р., у найважчий для Академії час, коли Київ постійно переходив з-під однієї влади до іншої, Г. Нарбут був обраний ректором Академії.

Крім педагогічної й організаційної діяльності, Г. Нарбут з перших днів становлення української державності

брав участь у створенні державних паперів: банкнот, поштової марки, печатки. Ще влітку 1917 р. М. Грушевський оголосив конкурс на кращий ескіз українських паперових грошей. Переміг Георгій Нарбут. Адже рівних йому не було. Оформлюючи купюру, художник застосував орнаменти в дусі українського бароко XVII-XVIII ст., декоративні шрифти і зображення знака князя Володимира – тризуба, а також самостріл київського магістрату. Оригінальний знак одразу запам'ятався українським патріотам. Тризуб тут виступав як алегорія українського державотворення ще від часів Володимира Великого, що також мало глибоко патріотичний зміст. Написи подаються трьома мовами: українською, єврейською і польською мовою. Цим Центральна Рада виказувала свою лояльність і толерантність до найбільш чисельних національних меншин, що проживали на той час в Україні.

«З усієї графічної спадщини Нарбута, – писав відомий мистецтвознавець Володимир Січинський, – найбільше пам'яткове значення мають українські державні знаки. Вони свідчать не тільки про високий мистецький рівень і спільність нашої культури, але й під мистецькими оглядами стоять вище інших»... Взагалі, державні знаки у виконанні Нарбута – це наше наочне свідоцтво державної спільності, наша гордість і слава. В грошових знаках і марках Нарбут, крім великого творчого виконання, графічної досконалості та оригінальності змісту, досяг великого творчого українського національного стилю і власне цим вони для нас незвичайно цінні.

Загалом він створив 13 українських банкнот із 24 випущених у 1917-1920 роках.

Найціннішою вважається ескіз Нарбутової банкноти номіналом 100 гривень, на якій зображено молоду українську селянку зі снопом пшениці та чоловіка у фартуху, що спирається на молот, – символ українського робітництва, в обрамленні вінка з квітів, плодів, овочів, пшениці. На зворотному боці – тризуб у лавровому вінку. У народі її назвали «Горпинка».

Їх мистецьку вартість відзначали найкваліфікованіші майстри друкарства з Франції і Німеччини, тому нарбутівські банкноти можна вважати і художніми творами.

Лише сім із половиною місяців був при владі Павло Скоропадський. У Києві він змістив Центральну Раду і на з'їзді хліборобів 29 квітня 1918 одноголосно був проголошений Гетьманом всієї України.

Нарбуту доручено проектувати герб Української держави. Також художник входить у комісію з розробки українських орденів, наполягає щоб в їх оформленні використовували тризуб на тлі синьо-жовтої стрічки.

Коли голова комісії Георгій Гончаренко виступив проти такої пропозиції і порадив орієнтуватися на російсько-імператорські нагороди, Нарбут назвав його «кацапом».

«Я Московщину не люблю. Люблю Україну і їй віддам усі сили», – казав Нарбут.

Нарбут створив марки у 30, 40 та 50 шагів. Мав колекцію підробок своїх марок, тільки 50-шагової зібрав 20 варіантів. Ці марки ходили на рівні з дзвінкою монетою, так як не було дрібного номіналу і їх в народі прозвали «метеликами».

Свою кропітку роботу над державними символами Георгій Нарбут поєднував з ілюструванням періодичних видань, книжок, створенням станкових графічних композицій.

Він підготував ілюстрації до «Енеїди» І. Котляревського, «Антології» Миколи Зерова. Численні обкладинки часописів «Наше минуле», «Мистецтво», архітектурні композиції та інші роботи були виконані в українському національному стилі.

А його доробок у галузі шрифту на багато років визначив розвиток цього мистецтва в Україні.

Один із засновників Української академії мистецтв, наймолодший із восьми її професорів, пішов із життя 23 травня 1920 року у Києві від епідемічного висипного тифу.

Київський період у творчості Георгія Нарбута був, мабуть, найактивнішим, але дуже коротким (1917 по 1920 рр.).

Друзі-художники хотіли знайти сірих волів, аби за старовинними українським звичаєм везти його труну, але не знайшли. Поховали Георгія Нарбута у козацькому жупані із срібними гудзиками на Байковому кладовищі.

Проживши лише 34 роки, він зумів зробити фундаментальний внесок у розвиток українського мистецтва. Універсальність обдарування та глибина інтелекту дали митцеві змогу працювати у царині акварелі й силуету, пера й олівця, шрифтової композиції й геральдичних знаків, кольорового естампа й книжкової ілюстрації, символічної картинки та анімаційної сценки.

Отже, з біографії Нарбута ми бачимо, що фактично активно працював Нарбут 10 років, так як Ван-Гог.

З прийняттям Україною незалежності геральдика і шрифти Г. Нарбута знову зайняли поважне місце в усіх сферах життя. У більшості державних документів України

дотепер використовується нарбутівський шрифт. До речі, шрифт, створений сучасними українськими шрифтовими дизайнерами, на основі шрифтів Нарбута, і сьогодні використовують саме тоді, коли хочуть підкреслити український контекст. Його напрацювання в естетиці української державної символіки досі ніхто не перевершив.

Коли у 1992 році у новітній українській державі постало питання грошових банкнот, розробляти які доручили художникові Василю Лопаті та дизайнерові Борису Максимову, з'явилося і питання історичних джерел. Для написання на монетах розробники взяли шрифт, створений у 1913 році Василем Кричевським і Георгієм Нарбутом.

МУЛЬТІМЕДІЙНИЙ СУПРОВІД

Георгій Нарбут Народився 9 березня 1886 року на хуторі Нарбутівка Глухівського повіту, Чернігівської губернії (нині – Сумська область).

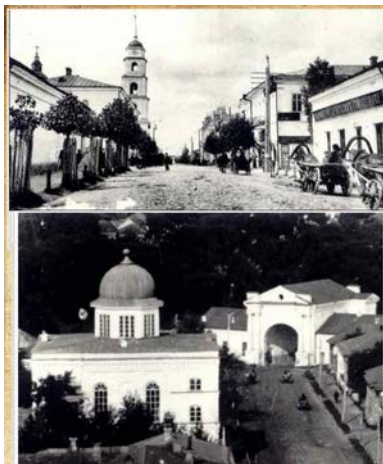
Перші 10 років свого життя Георгій Нарбут провів на хуторі майже не виїжджаючи за межі губернії і це склало значний вплив на його творчість.

Крім багатства народної культури, його зачаровував казковий світ природи, розмаїтість трав і комах. Натхненний цією красою, хлопчик прагнув власноруч відтворити побачене. За браком фарб і олівців він робив витинанки та наклеював їх тістом.

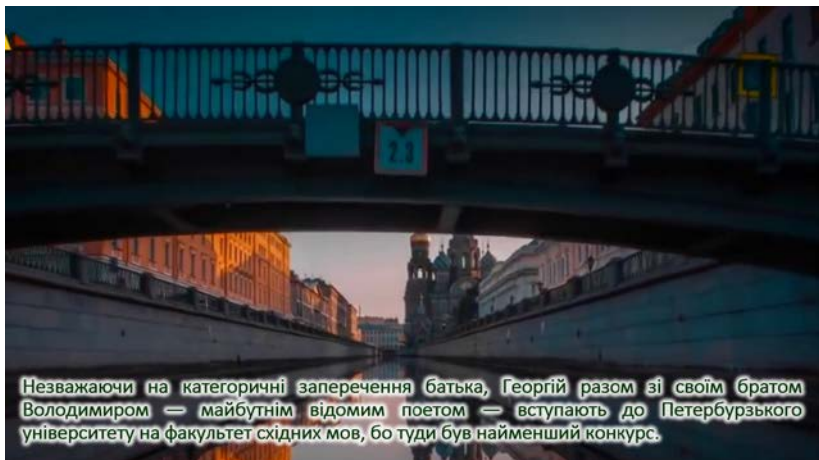

Батько, Іван Якович, був високо освіченою людиною – закінчив фізико-математичний факультет Київського університету. Мати, Неоніла Миколаївна Махнович, донька священника. У сім'ї росло семеро дітей, п'ятеро синів і дві дочки.

«Миха, сонна, без всяких кулацких потреб було життя у Глухові. Навіть якихсь зуртків не було, - задував Нарбут. - Одна-дві вистави акторів-аматорів, одна-дві вечерки - ось і всі розваги подішньої глухівської молоді»

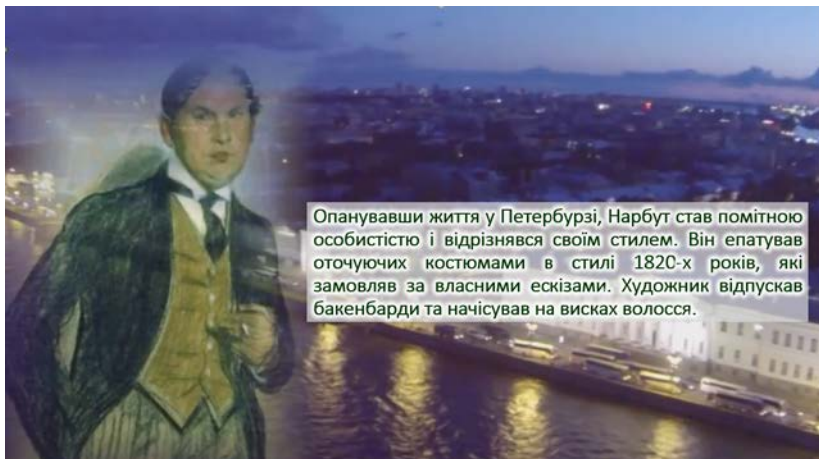
Головним джерелом знань була Глухівська публічна бібліотека. Бібліотека виписувала столичні ілюстровані журнали, в тому числі особливо привабив увагу Нарбута журнал «Мир искусства».

Незважаючи на категоричні заперечення батька, Георгій разом зі своїм братом Володимиром — майбутнім відомим поетом — вступають до Петербурзького університету на факультет східних мов, бо туди був найменший конкурс.

У Петербурзі він жив і навчався близько 10 років. А грандіозним успіхом і предметом заздощів графіків того часу, які жили у Петербурзі було те, що він жив у квартирі дуже відомого російського художника-графіка Білібіна.

Опанувавши життя у Петербурзі, Нарбут став помітною особистістю і відрізнявся своїм стилем. Він епатував оточуючих костюмами в стилі 1820-х років, які замовляв за власними ескізами. Художник відпускав бакенбарди та начісував на висках волосся.

Засвоївши уроки І. Білібіна й М. Рериха, студії в майстерні Є. Званцевої, у мюнхенській школі Голлоші та німецького графіка Еміля Преторіуса, Георгій Нарбут підніс своїми роботами над рівнем багатьох графічних шедеврів *«срібного десятиліття»*.

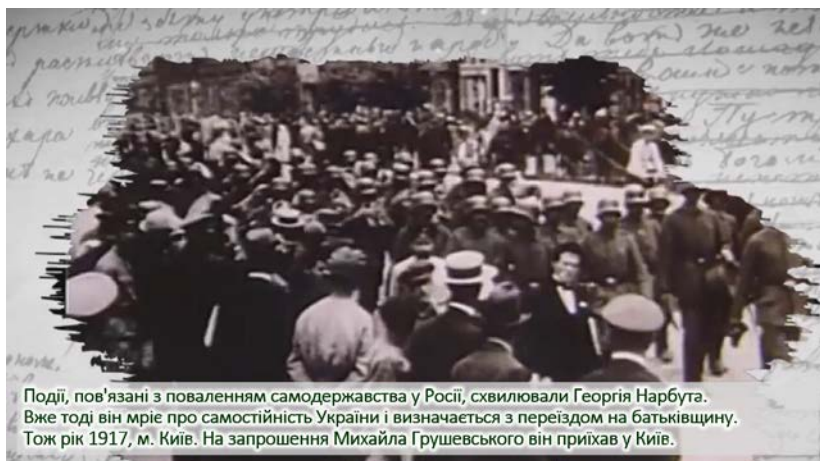

Двічі на рік, влітку і на Різдвяні свята, приїздив в Україну, відвідував рідну Нарбутівку. Записував там народні пісні, прислів'я. Мандрував старовинними містами, оглядав маєтки й монастирі.

Великий творчий інтерес викликав у митця музей українських старожитностей Василя Тарновського у Чернігові. Нарбут був у захопленні від усього, побаченого тут – перейнявся козацькими звичаями, гумором, мистецтвом.

Події, пов'язані з поваленням самодержавства у Росії, схвилювали Георгія Нарбута. Вже тоді він мріє про самостійність України і визначається з переїздом на батьківщину. Тож рік 1917, м. Київ. На запрошення Михайла Грушевського він приїхав у Київ.

Проект печатки
Української державної академії
мистецтв. 1918 р.

Георгій Іванович жив проблемами Академії, займаючись усім — від створення печатки до вирішення фінансових питань.

Крім педагогічної й організаційної діяльності, Георгій Нарбут з перших днів становлення української державності брав участь у створенні державних паперів: банкнот, поштової марки, печатки. Ще влітку 1917 р. М. Грушевський оголосив конкурс на кращий ескіз українських паперових грошей. Переміг Георгій Нарбут.

Адже рівних йому не було. Оформлюючи купюру, художник застосував орнаменти в дусі українського бароко XVII—XVIII ст., декоративні шрифти і зображення знака князя Володимира — тризуба, а також самостріл київського магістрату.

Загалом він створив 13 українських банкнот із 24 випущених у 1917-1920 роках. Найціннішою вважається ескіз Нарбутівської банкноти номіналом 100 гривень. У народі її назвали «Горпинка».

Поштові марки-Української Народної Республіки-1917-1920 рр.

Нарбут створив марки у 30, 40 та 50 шагів. Мав колекцію підробок своїх марок, тільки 50-шагової зібрав 20 варіантів. Ці марки ходили на рівні з дзвінкою монетою, так як не було дрібного номіналу і їх в народі прозвали «метеликами».

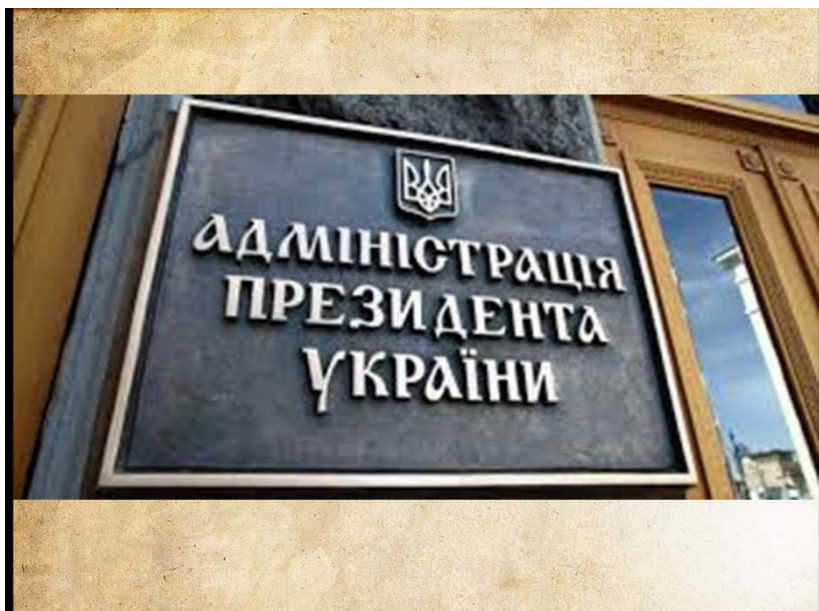
Свою кропітку роботу над державними символами Георгій Нарбут поєднував з ілюструванням періодичних видань, книжок, створенням станкових графічних композицій.

Він підготував ілюстрації до «Енеїди» І. Котляревського, «Антології» Миколи Зерова. Численні обкладинки часописів «Наше минуле», «Мистецтво», архітектурні композиції та інші роботи були виконані в українському національному стилі.

А його доробок у галузі шрифту на багато років визначив розвиток цього мистецтва в Україні.

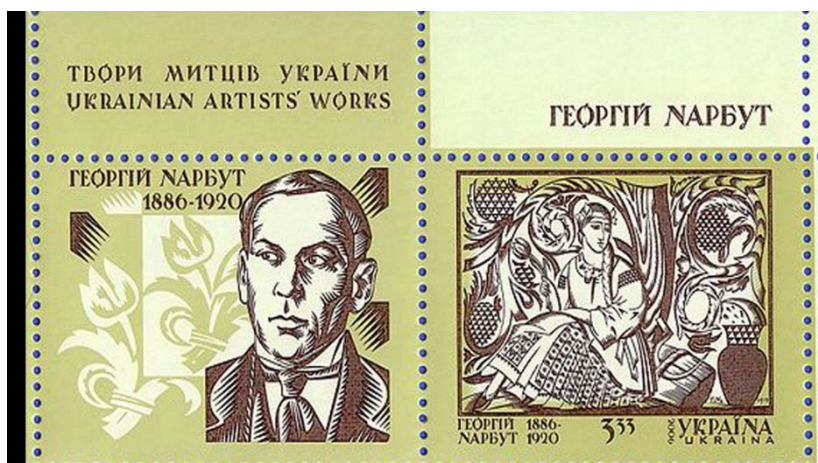

Проживши лише 34 роки, він зумів зробити фундаментальний внесок у розвиток українського мистецтва. Універсальність обдарування та глибина інтелекту дали митцеві змогу працювати у царині акварелі й силуету, пера й олівця, шрифтової композиції й геральдичних знаків, кольорового естампа й книжкової ілюстрації, символічної картини та анімаційної сценки.

**Пам'ятна монета номіналом 2
гривні, присвячену 120-річчю з дня
народження Г.І. Нарбута**

**Почтова марка присвячена 120-річчю з дня
народження Г.І. Нарбута
Автор дизайну марки — Володимир Таран.**